

УДК 027.021:655.41](477)



Юлія Заклінська,
аспірант Харківської державної академії культури

Видавнича діяльність наукових бібліотек України: огляд літератури

Наведено результати аналізу літератури з питань видавничої діяльності наукових бібліотек України, зокрема публікації в збірниках наукових праць, автореферати дисертацій.

Ключові слова: наукова бібліотека, видавнича діяльність, збірники наукових праць, бібліографічний покажчик, каталог, інформаційний бюлетень.

Постановка проблеми. Нині українська бібліотечна система розвивається як інформаційно-комунікаційна структура. Бібліотеки в суспільстві знань трансформуються, змінюючи власні завдання та функції, запроваджуючи інноваційні напрями роботи, окремі з яких в Україні й досі є малодослідженими. Це, зокрема, видавнича діяльність наукових бібліотек, що останнім часом набирає обертів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У царині означеної проблематики наявні поодинокі публікації, але комплексного дослідження не проведено. Видавничу діяльність бібліотек розглядали Г. Банделюк, Г. Чопик [1; 2], А. Блажкевич [3], Т. Дубас [4], Т. Колесникова (одноосібно та у співавторстві) [5—12], Л. Коцирій [13], М. Сташків [18], Н. Стрілець [19]. Ці публікації становитимуть джерельну базу пропонованої роботи.

Мета статті — аналітичний аналіз наявних нелектронних й електронних публікацій про видавничу діяльність наукових бібліотек України.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України "Про видавничу діяльність", "виготовлення видавничої продукції — виробничо-технологічний процес відтворення визначеним тиражем видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами. Видавнича діяльність — організаційно-творча, господарсько-виробнича діяльність видавців, спрямована на підготовку і випуск у світ видавничої продукції" [16]. Саме такі процеси мають здійснювати наукові бібліотеки, оскільки нині недостатньо бути лише передавачами інформації: у сучасному конкурентному середовищі бібліотечні фахівці мають продукувати нові знання. Посередник — автор — споживач — такою є модель діяльності сучасної бібліотеки.

Найповніше в спеціальній пресі висвітлено видавничу діяльність бібліотек ВНЗ, зокрема у працях Г. Банделюк, Г. Чопик [1; 2], Л. Коцирій [13].

У статті Г. Банделюк, Г. Чопика "Видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка" [1; 2] наведено

перелік видань за 1999—2007 рр. Автори зауважують, що в університетській бібліотеці започатковано видавничі серії, зокрема "Українська бібліографія", "Каталоги книгозбірні", "Дрібненька бібліотека". У серії "Українська бібліографія" вийшли друком біобібліографічні покажчики "Микола Лукаш" (2003), "Володимир Шухевич" у 2 ч. (2004), "Григорій Кочур" у 2 ч. (2006) [1, с. 10, 11], "Роксолана Зорівчак" (2004), "PATRIALE DEKORI CIVIBUS EDUCANDIS: До 60-ліття професора І. Вакарчука, ректора Львівського національного університету ім. І. Франка" (2007) [2, с. 10].

У серії "Каталоги книгозбірні" вийшли випуски "Йоганн Вольфганг Гете" (Число 1, 2001), "Іван Франко. Каталог книжкових видань" (Число 2, 2006), заплановане третє число "Маркіян Шашкевич" [2, с. 11].

У серії "Дрібненька бібліотека" вийшла друком книга Андрія Скоця "Слово про Івана Денисюка" (2000), твори Ліни Костенко "Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала" (2000), Романа Лубківського "Боговірний — бо правдомовний (Тарас Шевченко і сучасність)" (2001), Богдана Стельмаха "Євангеліє від Тараса" (2004), Анушавана Месропяна "Українська поезія у вірменських перекладах" (2002), Людмили Васильєвої "Південнослов'янська проблематика в мовознавчих зацікавленнях Івана Франка" (2006), розвідки Богдана Тихолоза "Eros versus Танатос (філософський код "Зів'ялого листя)" (2004) та Вікторії Захарчук "Печать Каїна: Архетип братовбивства в українській літературі" (2004). На 2007 р. у серії побачило світ 16 книг.

У серії "Doktor honoris causa" — книжки, що містять виступи науковців, політиків, іменитих осіб, проголошені під час присвоєння титулу, — Дмитра Павличка, Бернарда Штілфріда, Бориса Гарасюка та ін.; "Мемуари і документи": спогади учасників національно-визвольних змагань українського народу — Січових стрільців, воїнів УПА, учасників підпільної боротьби за незалежну Україну.

Поза серіями видано 8 книг, зокрема перевидання "Галицьких приповідок і загадок, зібраних Григорієм

Ількевичем" (2003), "Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова", репринтне видання збірки Івана Франка "З вершин і низин", випущене до 150-ліття від дня народження письменника, монографія Петра Кузика "Націоналізм і шовінізм у міжнародних відносинах" (2002), розвідка Богдана Якимовича "Іван Франко — видавець. Книгознавчі та джерелознавчі аспекти" (2006), "Словник термінів мистецтва: французько-український, українсько-французький" Маркіяна Якуб'яка [2, с. 12]. Бібліотекою видане тритомне видання "Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження" (2002) [1, с. 10, 11].

У 2005 р. засновано "Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології", в якому є рубрики "Книгознавство", "Бібліотекознавство", "Бібліографознавство", "Інформаційні технології", "Джерелознавчі студії", "Повідомлення", огляди та рецензії [2, с. 11].

Наведена "динаміка видавничої роботи 1999—2006 рр.: 1999 р. — 2 вид.; 2000 р. — 6 вид.; 2001 — 4 вид.; 2002 р. — 11 вид.; 2003 р. — 15 вид.; 2004 р. — 5 вид.; 2005 р. — 9 вид.; 2006 р. — 10 вид." [1, с. 10]. Отже, видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка за розглянутий період набирала обертів.

Л. Коцирій у статті "Огляд видань наукової бібліотеки Ужгородського державного університету" [13] зазначає, що установа видає різноманітні бібліографічні покажчики, а саме: "Основні друковані праці викладачів та співробітників Ужгородського державного університету (1946—1990 рр.)" (1991), "Професор Штернберг Яків Ісакович" (1994), "Олександр Духнович (1803—1865)" (1995), бібліографічний покажчик до 55-річчя від дня народження та 40-річчя творчої діяльності лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка, літературознавця, поета Петра Скуня (1997), бібліографічний покажчик, присвячений Олені Телізі, біобібліографічні покажчики серії "Вчені Ужгородського державного університету": перший присвячений В. Ільку (1999), другий — Василю Комендарю (1999), "Федір Андрійович Куля" (2000). До 50-річчя УжДУ і його наукової бібліотеки випущено видання "Скарбниця духовності" (1997) [13, с. 3, 4].

Специфіку видавничої діяльності обласних наукових бібліотек відбито в публікаціях Г. Пристай [15], М. Сташківа [18], А. Блажкевича [3].

У дисертації Г. Пристай "Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону" розглянуто діяльність обласних наукових бібліотек України. Автор наголошує, що "потужним потенціалом комунікаційної репрезентації інформаційних ресурсів регіональних бібліотек у галузі мистецтва є видавнича продукція профільних відділів. Найбільшим попитом користуються ілюстровані видання таких жанрів: інформаційні бюлетені "Мистецька палітра", інформаційні вісники "Музичний арсенал", пам'ятки користувачеві із серії "Екскурсе видами мистецтв" та "Гості літературно-мистецької вітальні", серії листівок "Світлина робіт митців", біографічні мозаїки видатних митців, календарі знаменних і пам'ятних дат з різних видів та жанрів мистецтва тощо. Серед веб-ресурсів ОУНБ найзатребуванішими є онлайнві реферативні бази даних "Культура та мистецтво регіону", інтернет-

навігатори по найзмістовніших культурно-мистецьких ресурсах профільних регіональних установ, публікація он-лайн-анонсів культурно-мистецьких заходів установ області, зокрема й бібліотек" [15, с. 7].

М. Сташків у статті "Здобутки та проблеми видавничої діяльності Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки" [18] зазначає, що установа видає методичні рекомендації, бібліографічні посібники, інформаційні бюлетені з досвіду роботи книгозбірні. На початку 1990-х рр. започатковано серію методичних матеріалів "Правда і життя образу" (на 1999 р. — 20 назв); методичні поради під назвами "Перехрестя часів в прозі Р. Федоріва", "Із надр вічного і сущого. Р. Іванчуку — 70"; сигнальні видання "Увага — новинка!"; видання "Гартуймося в ріднім слові!" (1998), "Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття" (1999), "Ми вистояли, ми стверджуємось, ми живемо", "Сім'я — духовний храм України", "В правді Божій просвітімся" (1994). Методичні рекомендації на допомогу підприємству, відродженню селянства — "Відкриваємо світ бізнесу" (1996), "Земля квітуча: можливість чи ілюзія?" (1996), "Село йде до ринку" (1994), "Щоб сади цвіли рясно" (1995), бібліографічні списки "Доля землі в наших руках", "Село на етапі відродження". Серед мистецької тематики: "Михайло Вербицький — патріарх західноукраїнської музики" (1995), "Честь доброго імені. М. Колесси — 90" (1999), рекомендаційний покажчик "Лицар української пісні Володимир Івасюк" (1999), "Лесь Курбас — суверен української культури" (1997).

Видається краєзнавчий календар "Літератори Львівського краю" (його друге видання — "Митці Львівщини"), серія рекомендаційних бібліографічних покажчиків "Поборники державності України", серії "Духовні діячі України", учених зацікавила серія покажчиків "Науковці Львівщини". Варто згадати інформаційний бюлетень "Вісті з бібліотек" (6 випусків), матеріали "Секрети бібліотечної майстерності" (5 випусків) [18].

А. Блажкевич у статті "Видавнича діяльність провідних та обласних наукових бібліотек України" [3] зазначає, що Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського випускає інформаційно-аналітичні видання: "Влада для громадян", "Громадська думка про правотворення", "Безпека підприємництва", "Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики" й іншу спеціальну літературу відповідно до потреб замовників. Автор також висвітлює аспекти надання правової допомоги громадянам фахівцями Парламентської бібліотеки України й обласних універсальних бібліотек, які мають широку базу правових документів, а окремі з цих установ — Центри надання правової допомоги [3, с. 477].

Т. Колесникова в одноосібних публікаціях [5; 6; 8—10; 12] та у співавторстві з А. Миргородською [7; 11] приділила увагу новим формам роботи бібліотеки в інформаційному суспільстві, наголошуючи на відповідальності за поширення результатів наукових досліджень учених університету як нової сфери діяльності НТБ. "Автор доводить можливість і необхідність широкого впровадження в бібліотеках ВНЗ України моделі "Бібліотечне видавництво" ("Library Publishing"), котра фокусується на наукових електронних

журналах відкритого доступу, доповнюючи традиційну друковану академічну пресу. В Україні переваги реалізації моделі "Library Publishing" розглядає на прикладі бібліотечної науково-видавничої служби науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна" [7, с. 24].

У статті Н. Стрілець "Представлення електронних версій видань у відкритому доступі (із досвіду ХДНБ ім. В. Г. Короленка)" [19] проаналізовано формування фонду електронних версій видань бібліотеки, зокрема розміщення книг, журналів, презентацій, каталогів тощо на платформі Calameo. Автор зазначає, що майже всі матеріали установи з 2001 р. до 2016 р. представлено на сервісі — це 230 видань, які об'єднано в 3 групи: наукові (матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо) — 44; бібліографічні (персональні та біобібліографічні посібники, каталоги виставок, зведені каталоги тощо) — 109; методичні та інформаційні (довідники та ін.) — 77 [19, с. 21, 22].

Т. Дубас у статті "Організація видавничої діяльності в сучасній бібліотеці: нові тенденції в бібліотечному просторі" наголошує, що "бібліотека, трансформуючись, стає одночасно і виготівником, і видавцем власних продуктів" [4]. Тому питання організації видавничої діяльності бібліотек є надзвичайно актуальним. Нині це поширена форма інформаційної та просвітницької роботи, що здійснюється відповідно до потреб й інтересів користувачів. "Будучи одним із провідних виробників і постачальників інформаційних послуг, наукова бібліотека активніше розвиває власну видавничу діяльність" [4, с. 463]. Із розвитком технологій трансформується й видавнича діяльність, і нині є можливість випускати видання паралельно в електронному та паперовому форматах. "Відповідно до державних стандартів традиційним об'єктом обробки й збереження в бібліотечних установах є видання, яке пройшло редакційно-видавниче опрацювання та містить інформацію, призначену для поширення, є самостійно оформленим відповідно до вимог стандартів та інших нормативних документів і має вихідні відомості; електронне видання — електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді" [4, с. 463, 464].

Н. Самохіна у статті "Організація повнотекстових електронних ресурсів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського" [17] проаналізувала наповненість електронної бази бібліотеки: "Широко представлена в науковій електронній бібліотеці НБУВ довідкова література: словники, енциклопедії, довідники з усіх галузей знань. Поповнення повнотекстових електронних інформаційних ресурсів "Наукової електронної бібліотеки" відбувається за рахунок: електронних аналогів друкованих видань або електронних видань, наданих правовласниками; електронних документів, запозичених із вільнодоступних інтернет-ресурсів; цифрових копій традиційних бібліотечних документів.

Електронні інформаційні ресурси власної генерації користуються підвищеним попитом з боку користувачів за теперішніх умов активного викорис-

тання інтернету. Тому вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування, основу якої становлять електронні ресурси бібліотеки, є пріоритетним напрямом інформаційної політики сучасної бібліотеки" [17, с. 15, 16].

Висновки. В результаті проведеного дослідження виявлено, що публікацій про видавничу діяльність наукових бібліотек України наразі не надто багато, у більшості з них висвітлено конкретний досвід. Проте узагальнювальних праць з цієї проблематики немає. Аналіз наведених джерел свідчить, що з-поміж видавничої продукції бібліотек наявні як продукти власної генерації, так і запозичені ззовні, як внутрішнього, так і зовнішнього використання. У видавничому потоці превалюють бібліографічні й біобібліографічні покажчики видатних осіб сучасності та минулих часів, каталоги, книги або передруки літератури, є також збірники наукових праць, приміром "Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології", котрий видає Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, та збірники наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Нині автори частіше приділяють увагу проблемі формування електронних баз даних бібліотек, цифровим виданням, оскільки в інформаційному суспільстві, коли доступ до бібліотечних ресурсів можливий віддалено з будь-якого комп'ютера, книгозбірні мають відповідати вимогам користувачів, якнайповніше задовольняти їхні запити, бути конкурентоспроможними.

Є нагальна потреба в налагодженні системного ланцюга "видавництво — бібліотека — читач", тому вбачаємо позитивним досвід об'єднання видавництва і бібліотеки, що уможливує доступ до електронних, наукометричних баз даних тощо.

Перспективу подальших досліджень становитиме комплексне дослідження структури видавничої діяльності наукових бібліотек у нонелектронному й електронному форматах, розгляд бібліотечного книговидання як підсистеми видавничої системи країни.

Список використаної літератури

1. *Банделюк Г.* Видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка / Галина Банделюк, Григорій Чопик // Вісник Книжкової палати. — 2007. — № 8. — С. 10—11.
2. *Банделюк Г.* Видавнича діяльність Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка / Галина Банделюк, Григорій Чопик // Вісник Книжкової палати. — 2007. — № 9. — С. 10—12.
3. *Блажкевич А.* Видавнича діяльність провідних та обласних наукових бібліотек України / А. Блажкевич // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — 2016. — Вип. 43. — С. 476—485.
4. *Дубас Т.* Організація видавничої діяльності в сучасній бібліотеці: нові тенденції в бібліотечному просторі / Т. Дубас // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — 2016. — Вип. 43. — С. 461—475.
5. *Колесникова Т.* Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії / Тетяна Колесникова // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 11. — С. 21—22; 2013. — № 1. — С. 19—23.

6. Колесникова Т. Електронні форми бібліотек ВНЗ як вищий рівень інформатизації бібліотечної діяльності в освіті / Тетяна Колесникова // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 3. — С. 23—27.
7. Колесникова Т. Науково-видавничка модель "Library Publishing" в університетських бібліотеках України та світу / Тетяна Колесникова, Алла Миргородська // Вісник Книжкової палати. — 2015. — № 3. — С. 24—28.
8. Колесникова Т. О. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Т. О. Колесникова // Вища школа. — 2014. — № 4 (118). — С. 7—26.
9. Колесникова Т. А. Коммуникационные модели деятельности библиотек высшей школы / Т. А. Колесникова // Библиотечное ведение. — 2014. — № 1. — С. 114—122.
10. Колесникова Т. А. Новая философия и инновационные направления деятельности библиотеки вуза / Т. А. Колесникова // Традиції та новачі в інформаційному забезпеченні науки та освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Сімферополь, 22—24 травня 2012 р. — Сімферополь : ТНУ, 2012. — Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/1091>. — Назва з екрана.
11. Колесникова Т. А. Реализация научно-издательской модели в научно-технической библиотеке ДНУЖТ / Т. А. Колесникова, А. И. Миргородская // Сучасні видавництва вищих навчальних закладів : матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 23—26 вересня 2014 р.). — Одеса : ОНУ, 2014. — С. 167—185.
12. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій (27.00.03 — книгознавство, бібліотечознавство, бібліографознавство) / Колесникова Тетяна Олександрівна ; Харківська державна академія культури. — Харків : ХДАК, 2012. — 27 с.
13. Коцирій Л. Огляд видань наукової бібліотеки Ужгородського державного університету / Лариса Коцирій // Вісник Книжкової палати. — 2001. — № 1. — С. 3—4.
14. Крулев А. А. Ведомственное издательство и научно-техническая библиотека в составе единого подразделения / А. А. Крулев // Науч. и техн. б-ки. — 2017. — № 2. — С. 103—110.
15. Пристай Г. І. Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону (27.00.03 — книгознавство, бібліотечознавство, бібліографознавство) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Пристай Галина Іванівна ; Харківська державна академія культури. — Харків : ХДАК, 2016. — 20 с.
16. Про видавничу діяльність : закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 32. — Ст. 206. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>. — Назва з екрана.
17. Самохіна Н. Організація повнотекстових електронних ресурсів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / Н. Самохіна // Бібліотечний вісник. — 2014. — № 6. — С. 13—16.
18. Сташків М. Здобутки та проблеми видавничої діяльності Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки / Мирон Сташків // Вісник Книжкової палати. — 1999. — № 9. — С. 7—9.
19. Стрілець Н. Представлення електронних версій видань у відкритому доступі (із досвіду ХДНБ ім. В. Г. Короленка) / Наталія Стрілець // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 3. — С. 20—23.

Представлены результаты анализа литературы по вопросам издательской деятельности научных библиотек Украины, в частности публикации в сборниках научных трудов, авторефераты диссертаций.

The author provides results of an analysis of literature about publishing activity in scientific libraries. The author considered scientific journal articles and dissertation summaries.

Надійшла до редакції 24 червня 2017 року

АРХІВОЗНАВСТВО ТА АРХІВНА СПРАВА



УДК 930.25:004.738.1WWW](477)



Наталія Коржик,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри документознавства
та книгознавства ХДАК

Архіви України в інформаційному просторі: сучасний стан організації веб-сайтів

У статті розглянуто сучасний стан та проблеми функціонування веб-сайтів архівних установ України.

Ключові слова: архіви, Україна, веб-сайт, інтернет-технології, інформаційний простір.

Перехід людства до інформаційної ери зумовлює швидкі темпи опанування комп'ютерних та інтернет-технологій майже в усіх сферах суспільної діяльності. Активізація генерування потоку цифрових документів потребує від працівників архівних установ впро-

вадження ефективних технологій зберігання та надання в користування матеріалів; опанування автоматизованих систем обслуговування запитів населення та організацій; вивчення особливостей функціонування систем електронного документообігу. Ці пріо-